

YORDAM KİTAP

DESTUR YA SEFALET

Fahri Erdinç

Hazırlayan
Mehmet Ergün

Yordam Kitap: 68 ✦ **Destur Ya Sefaleet** ✦ Fahri Erdiç ✦ ISBN 978-9944-122-59-7

Hazırlayan: Mehmet Ergün ✦ *Düzeltilme:* Merve Arlı

Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç ✦ *Sayfa Düzeni:* Gönül Göner

Birinci Basım: Mart 2009 ✦ *Yayın Yönetmeni:* Hayri Erdoğan

© Yordanka Erdiç, © Yordam Kitap, 2008

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti.

Nuruosmaniye Caddesi Eser İşhanı No: 23 Kat:1/105 34110 Çağaloğlu - İstanbul

T: 0212 528 19 10 **F:** 0212 528 19 09 **W:** www.yordamkitap.com

E: info@yordamkitap.com

Baskı: Graphis Matbaa

Yüzyıl Mahallesi Matbaacılar Sitesi

2. Cadde No: 202/A Bağcılar-İstanbul

Tel: 0212 629 06 07

öyküler

DESTUR
YA SEFALET

İÇİNDEKİLER

DESTUR YA SAFALET YA DA FAHRI ERDİNÇ'İN ÖYKÜCÜLÜĞÜNÜN "TÜRKİYE DÖNEMİ" 9
RESMİGEÇİT 33
FELEK YÂR OLMADI 46
ON KÂĞIT 50
YALAN 53
DESTUR YA SEFALET 57
İFTİRA 63
İĞDE ÇİÇEKLERİ 68
REJİM 73
YEŞİL BANKNOT 78
? 84
HAMURKÂR SÜLEYMAN 89
İMAR 94
RÜŞVET 98
ALLAH YAPISI 105
FES 111
KIRMIZI AMPUL 116
EVLİYA ÇELEBİ İLE HASBİHAL 122
AFİLİ 128
İSTİRİDYE KABUĞU 132
TELGİRAFÇI 139
YAZALIM 144
UĞURLU HÜSEYİN EFENDİ 148
MAHALLENİN ALİSİ 154
UYKU HAPI 158
DİKİŞ 164
AYÇİÇEĞİ 166
İSTİDA 170
DEVREK NO: 1 179
SİMİTÇİ 191
5 KURUŞLUK NAZARLIK 210

DESTUR YA SEFALET
YA DA
FAHİRİ ERDİNÇ'İN ÖYKÜCÜLÜĞÜNÜN
“TÜRKiYE DÖNEMİ”

MEHMET ERGÜN

Fahri Erdinç, 1949 Eylül'ünün ilk günlerinde, iki arkadaşıyla (Ziya Yamaç ve Tuğrul Deliorman) Bulgaristan'a kaçtığında, yazın dünyasında adı bilinen bir öykücüydü. Çıkışı, o günlerin önde gelen öykücülerince (F. Celâlettin, İlhan Tarus) coşkuyla karşılanmış; kitaplaşmamış olmalarına karşın öyküleri ve öykücülüğü yazı ve inceleme konusu yapılmıştı. Varlık Yayınevi'nin okurları arasında düzenlediği en beğenilen öykü(cü) yarışmasında, Orhan Kemal'in ardından, ikinci olmuştu. Kalem ve yol arkadaşları ise Memduh Şevket Esendal gibi bir öykü ustası; İlhan Tarus, Bekir Sıtkı Kunt, Umran Nazif Yiğiter gibi çoktan oluşturdukları yataklarında artan debiyle akan ustalar; Kemal Bilbaşar, Samim Kocagöz, Orhan Kemal, Oktay Akbal gibi yatağını oluşturmuşlar; Kemal Bekir Manav, Haldun Taner, Zeyyat Selimoğlu, Muzaffer Hacıhasanoğlu gibi yataklarını oluşturmakta önemli adımlar atanlar; şiirde ünlenmiş olmalarına karşın öykünün çağrısına kulaklarını tıkayamayan Orhan Veli Kanık, Melih Cevdet Anday, Ceyhun Atuf Kansu... gibi adları. Ama siyasal sığınıklığı seçmesiyle birlikte unutturulacaklar dizelgesine onun da kaydı düşüldü. Gereği de yerine getirildi. Öykümüzün ve öykücülüğümüzün serüvenine ilişkin yazılarda, değil ürünlerinin niteliğinden söz etmek, çokluk, adına bile yer verilmedi.

Fahri Erdinç'in öykücülüğünün "Türkiye dönemi"ne ilişkin ilk yazı, *Yeni Adımlar*'ın Eylül 1973 tarihli 9. sayısında yayımlanan (s.32-38) Mehmet Ergün imzalı "Fahri Erdinç'in İlk Hikâyeleri" başlıklı incelemedir.* Onu, *Türkiye Defteri*'nin Mart 1975 tarihli 17. sayısında yayımlanan (s.402-413) Naci Çelik imzalı "Zorlu Göçmen Fahri Erdinç" başlıklı inceleme izledi.** Ama iki yazar da, Erdinç'in geride bıraktığı öykülerin tümü üzerinde değil, saptayabildikleri öyküleri üzerinde söz aldılar. O nedenle de Fahri Erdinç'in öykücülüğünün "Türkiye dönemi"ne ışık tutmakla birlikte serüvenin bütünü, bütünü değilse bile bütüne yakın bir görünümünü veremediler. M. Hasan Göksu'nun (Tarık Dursun K.) hazırladığı ve 1976'da Koza Yayınları'nca yayımlanan *Türkiye Hikâyeleri**** ise, Erdinç'in geride bıraktığı öykülerin yeniden doluşma girmesi açısından son derece olumlu bir girişim olmakla birlikte, adının ağırlığını taşıyacak nitelikte bir derleme değildi. Söz konusu kitap, adı *Türkiye Hikâyeleri* olmasına karşın, Fahri Erdinç'in öykücülüğünün "Türkiye dönemi" verimlerinin çok azını içeriyordu çünkü. Kitap, *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*'nce düzenlenen "Fahri Erdinç Sayısı"nda (S: 8, Mart 1948) yer alan dokuz öyküye aynı dönemde yayımlanan üç öyküsünün eklenmesi ile oluşturulmuştu. Hiç değilse yazın sözlüklerinde belirtilen dergilerdeki öykülerin gün ışığına çıkarılması umulurken, derlemede, Mehmet Ergün'le Naci Çelik'in sözünü ettiği öykülere bile yer verilmemişti. Üstelik kitaptaki "Fahri Erdinç Üzerine" başlıklı ön yazı, adı anılmadan ve yalnızca yayımlandığı yerin belirtilmesi ile yetinilerek, Çelik'in incelenmesinden yapılmış geniş bir aktarımdı. Yazının aktarılmayan bölümlerinde ise Çelik, saptayabildiği öykülerinin dökümünü yapıyordu Erdinç'in. Yetinmiyor, bu öykülerin bazılarını ele alıp değerlendiriyordu da. Ama ne incele-

* Mehmet Ergün, "Fahri Erdinç'in İlk Hikâyeleri", *Yeni Adımlar*, S: 9, (Eylül 1973), s.32-38.

** Naci Çelik, "Zorlu Göçmen: Fahri Erdinç", *Türkiye Defteri*, S: 17, (Mart 1975), s.402-413.

*** Fahri Erdinç, *Türkiye Hikâyeleri*, Baskıya hazırlayan: M. Hasan Göksu (Tarık Dursun K.), İstanbul Ekim 1976, Koza Yayınları, 127 s.

mesinin o bölümleri aktarımda yer alıyordu; ne de sözünü ettiği öykülere derlemede yer veriliyordu.

İlerleyen yıllarda, belirttiğim eksiklikleri gidererek Erdinç'in öykücülük serüveninin "Türkiye dönemi"ne ilişkin fotoğrafı seçikleştirmeyi amaçlayan herhangi bir adım atılmadı. Yalnız 2002'de Tarık Dursun K.'nin –bu kez imzasını "Derleyip Düzenleyen" olarak açıkça koyduğu ve Erdinç'in on altı öyküsünü içeren– *Öyküler** adlı derlemesi yayımlandı. *Türkiye Hikâyeleri*'nin yeni basımı olarak tasarlandığı 135. sayfasındaki "Son" notundan anlaşılabilir ki, notun ardından, Erdinç'in Bulgaristan'da yazdığı *belirtilen* "Foto–Haber Hikâyeleri"nden dördü eklendi. Eklenmesine eklendi ama, 1948 tarihli "Resmigeçit" adlı öykü, *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*'nin Haziran–Temmuz 1948 tarihli 11–12. sayısında ve dolayısıyla da Türkiye'de yayımlanmıştı. Bu yüzden de *Türkiye Hikâyeleri*'nden, yazanının adının yanı sıra yayımlandığı yer de çıkartılarak *Öyküler*'e olduğu gibi aktarılan "Fahri Erdinç Üzerine" başlıklı ön yazıya eklenen "Erdinç'in 'Foto–Haber' Hikâyeleri" başlıklı bölümde söylenenler, ister istemez, boşlukta duruyordu. Öte yandan Tarık Dursun K., Kurdağ'ın *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*'nde Erdinç'in öykülerinin yayımlandığı dergiler arasında saydığı *Adım Adım*'in** adını, bu kez, *Adımlar* olarak veriyordu. Behice Boran ile Muzaffer Şerif Başoğlu'nca 1943–1944 yıllarında çıkarılan *Adımlar*'da (Mayıs 1943–Mart 1944, 11 Sayı) Erdinç'in öyküsünün yayımlandığını belirtmekle hem "Erdinç'in Türkiye'deki hikâye serüveni, üç yıl gibi az bir dönemde gelişir. 1947–49 yıllarında (...) yazar." sözleri ile çelişkiye düşüyor ve hem de Erdinç'in "öykücülük serüveni"nin başlangıç tarihini, yanlış olarak kuşkusuz, oldukça geriye çekiyordu. Nitekim *Adımlar*'da öyküsü yayımlananlar arasında Erdinç'in adı yer almıyor!

Erdinç'in öykücülük serüveninin "Türkiye dönemi"ne ilişkin

* Fahri Erdinç, *Öyküler*, Derleyip Düzenleyen: Tarık Dursun K., Ankara 2002, Kültür Bakanlığı, 186 s.

** "*Adım Adım*"ın "künye bilgileri" şöyle: 15 günlük Siyasî, fikir, aktüalite dergisi / Sahibi: Sacit Gürsü, Neşriyat Md. Oğuz Engin / Adres P. K. 17 İzmir – Yıllık aboneliği 700 kr. / AHENK Basımevinde Basılmıştır.

yapılanların görünümünü böyle. Yeterli olduklarını söylemek güç. Erdinç'in öykücülüğümüzdeki yerini ve önemini belirleyen, bu dönemde okura sunduğu ürünleri oysa. Nedenlerini, dolaylı yoldan, kendisi de dile getiriyor. Öykücülük serüveninin "Bulgaristan dönemi" örneklerini içeren *Diriler Mezarlığı*'na yazdığı Haziran 1963 tarihli "Yazarın Sözü" başlıklı ön yazıda, şöyle yazıyor:

... herhalde soran çoktur: Bu kadar zamandır yurdunun dışında olan bir sanatçı, halkının değişik yığın ve katlarının günlük ve genel sorunları üstüne, sanki olayların içindeymiş gibi, ya da öyle olduğunu zannederek yazmağa devam edebilir mi? Onun izlenimleri eskimemiş midir? Toplumda değişen koşulları, gelişmeleri izliyemedikçe, bunlara tanık olmadıkça, gerçeğe en yaklaşık yapıtlar ortaya koymak olacak iş mi?.. Böyle düşünenler haksız da sayılmaz. Yurdun uzağından, onun içindeymiş gibi, konu edindiğim olaylara tanık olmuşum gibi yazabilmek gerçekten zor iş. Ama ben bu 'gibi'nin gölgesine sığınmak istemiyorum. O halde, çoğu hikâyelerim gibi, bu kitapta sunduklarımı da nasıl yazabildim?*

Ön yazının bundan sonrası, söz konusu soruyu yanıtlama ve "foto-haber" nitelemesini / adını uygun gördüğü öykülerini temellendirme çabası. Üzerinde durmak, bu yazıda amaçlananın sınırlarını zorlamak olur. Konumuz açısından önemli olan da bu değil zaten; o soruyu sorma gereksinimi duymasına yol açan etmenler. Onlar, Erdinç'in öykücülüğümüzdeki yerini ve önemini belirleyen neden öykücülük serüveninin "Türkiye dönemi" ürünleri olduğunun gerekçesi ve açıklamasıdır.

Destur Ya Sefalet, Fahri Erdinç'in öykücülüğünün "Türkiye dönemi"ni **olabildiğince eksiksiz biçimde** yansıtma amacı ve çabasının ürünü. "Olabildiğince", çünkü ülkemizde eksiksiz bir derlemenin en az koşulları henüz oluşmuş değil. İzi sürülen, "muhalif" bir kişi ise, bu işin üstesinden gelmek çok daha güç. Böyle bir kişinin verimlerinin yer aldığı yayın organlarını saptamak da, onlara erişmek de hâlâ aşılması kolay olmayan ciddi bir sorun. Dolayısıyla da yapılacak derlemeler için kullanılabilir en iddialı niteleme, "ola-

* Fahri Erdinç, *Diriler Mezarlığı*, İstanbul 1969, Hür Yayınevi, s. 5.

bildiğince eksiksiz”tir. Her an en umulmadık yayın organlarında beklenmedik sürprizlerle karşılaşmak olası çünkü. Benzer durum bu çalışma için de geçerli. Erdinç’in *Kalkın Nâzım’a Gidelim*’de sözünü ettiği bir öyküsüne ulaşamadı örneğin: “... Bu kez lâfî hoca (Abdülbaki Gölpinarlı- M. E.) değiştirdi. ‘Kızılbaş’ adlı bir yeni öyküm çıkmıştı henüz, onu eleştirdi. Uslu uslu dinledim.”* Dolayısıyla burada da eksiksizden çok, olabildiğince en az eksiksiz erişmek amaçlanıyor. Bu amaç ve çabanın, Erdinç’in “öykücülük serüveni”nin “Türkiye dönemi”ne ilişkin eksikliklerin giderilmesi-nin yanı sıra bir de sonucu var: Yanlışların düzeltilmesi...

Perdeyi açabiliriz artık!

“SERÜVEN”İN BAŞLANGICI

Yazın sözlüklerinde verilen bilgilere bakılırsa Fahri Erdinç’in öykücülük serüveni 1947’de başlıyor. Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*’nde, şöyle yazıyor örneğin:

Önce şiiirler yazdı, bir şiiir kitabı çıkardı (Şen Olasın Halep Şehri, 1945), Ankara Radyosu’nda on kadar oyunu oynandı; 1947’den sonra Seçilmiş Hikâyeler ve başka dergilerde yayınlanan ve toplumcu gerçekçilik ilkesine bağlı hikâyeleriyle tanındı.**

Öte yandan Şükran Kurdakul’un *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*’nde söyledikleri de Necatigil’in söyledikleri ile örtüşüyor:

Türkiye’deyken edebiyata şiiirle başlayan Erdinç, Seçilmiş Hikâyeler, Adım Adım, özellikle Şadırvan (1947–1949) dergilerinde yayımladığı öykülerle toplumsal gerçekçi bir sanatçı olarak tanınmıştı.***

Gelin görün ki Fahri Erdinç’in öykücülük serüveni, yazın sözlüklerinde belirtilen tarihten en az iki yıl önce, 1945’de başlıyor.

* Fahri Erdinç, *Kalkın Nâzım’a Gidelim*, İstanbul Eylül 2006, Yordam Kitap, s. 32.

** Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, 11. B., İstanbul Ocak 1983, Varlık Yayınları, s. 145.

*** Şükran Kurdakul, *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*, 5. B., İstanbul 1989, İnkılâp Kitabevi, s. 239.

“En az” diyorum, çünkü Fahri Erdinç, anılarında, bundan da ileri bir tarihi, 1939’u imliyor. “... *Nâzım’ın şiirine doğru yürümemde asıl elimden tutan, dokuzuncu sınıftan öteye sıra arkadaşlığı ettiğimiz*”^{*} sözleriyle konumlandığı Ramazan Gökalp Arkın’la ilişkilerini anlatırken şöyle yazıyor:

... 1939’da Yedek Subay Okulu’ndayken, biraz harçlık arttırma kaygısıyla ona da başvurduğum. Bana kendi dergisi için birkaç büyük öykü ısmarladı. Yazdım. Yayımladı. Yaşar Nabi’nin ‘Varlık’ta ilk öykülerimize verdiği ücretin kat kat üstünde paralar ödedi.**

Buna göre Erdinç, ilk kez 1939’da, öğrencilik arkadaşı Ramazan Gökalp’in yayımladığı bir yayın organında çıkarıyor öykülerini okur karşısına. Ama Ramazan Gökalp Arkın, Arslan Kaynaradağ’ca gerçekleştirilen “nehir söyleşi”de, “Yayımcılıkta ilk önemli atılımım 1944 yılında İstanbul’dadır. O yıl Bir Yayınevi’ni kurdum.” diyor.** Buna göre tarihin Erdinç’in anımsadığı gibi 1939 değil, 1944 ya da 1944’ten sonra bir tarih olması gerekiyor. Nitekim Ramazan Gökalp Arkın, o dönemdeki yayın etkinliklerini anlatırken, çıkardığı kitapların yanı sıra bir de dergiden söz ediyor: “Ayrıca Şen Çocuk dergisini çıkarıyorduk.”**** Adı geçen dergininin, Şen Çocuk’un izi sürüldüğünde ise, karşımıza, Fahri Erdinç çıkıyor! Dergide yer alan öykülerinin ikisi, “Simitçi” ve “5 Kuruşluk Nazarlık”, anılarında belirttiği gibi “büyük öykü”. Bu demektir ki yeri doğru, yılı yanlış anımsıyor Fahri Erdinç. Öykücülük serüveni 1939’da değil, 1945’in sonlarına doğru (14 Kasım 1945) başlıyor.

“Biraz da harçlık arttırma kaygısıyla” yazıp okul arkadaşı Ramazan Gökalp Arkın’ın dergisinde yayımlattığı öykülerin ardından yolunu Necip Fazıl Kısakürek’in ünlü *Büyük Doğu*’suna düşürdüğüne tanık oluyoruz Fahri Erdinç’in. Anılan derginin 28

* Fahri Erdinç, *Kalkın Nâzım’a Gidelim*, İstanbul Eylül 2006, Yordam Kitap, s. 27.

** Agy, s. 29.

*** Arslan Kaynaradağ, *Eğitim ve Yayın Ramazan G. Arkın’la söyleşi*, İstanbul 1985, Arkın Kitabevi, s. 58.

**** Agy, s. 58.

Aralık 1945 tarihli 9. sayısında “*Telgrafçı*” adlı öyküsü yayımlanıyor. Onu, aynı derginin 8 Şubat 1946 tarihli 15. sayısında yayımlanan “**Dikiş**” adlı öyküsü izliyor. 5 Temmuz 1946 tarihli 36. sayıda bir de röportajı ile karşılaşıyoruz Fahri Erdiñ’in: “Ankara’dan Notlar”. Eklemek gerekiyor: 1946 yılı boyunca, öykülerinin yanı sıra, onu aşkın şiiri yayımlanıyor Erdiñ’in *Büyük Doğu*’da.

Görüldüğü gibi Erdiñ’in “öykücülük serüveni”nin başlangıcına ilişkin olarak yazın sözlüklerinde verilen bilgiler doğru değil. Öte yandan Şükran Kurdakul’un Erdiñ’in öykülerini yayımlattığı yayın organlarına ilişkin olarak söylediklerinde de eksikler ve yetersizlikler var. *Şadırvan*’da yayımlanan öykülerin, nicelikçe, “özellikle” vurgusunu hak ettikleri söylenemez örneğin. Çünkü *Şadırvan* 1947–1949 yılları arasında çıkmıyor. İlk sayısının üzerindeki tarih, 1 Nisan 1949; 35. ve sonuncu sayısının üzerindeki tarih ise, 21 Eylül 1949.* Kurdakul’un şairliğinin özengenlik döneminde sayfalarında gözüktüğü Necip Fazıl Kısakürek’in *Büyük Doğu*’sunu anmaması ise önemli bir eksiklik.

ÖYKÜYE YÖNELİŞ

Öyküye yönelmesi ise bir rastlantı sonucu karşılaştığı Sabahattin Ali’nin özendirmesi ile oluyor. Özyaşamöyküsel romanı *Acı Lokma*’da, Ankara Konservatuvarı Tiyatro Bölümü sınavında Carl Ebert’e dilmaçlık yapan “sarı tel gözlüklü” üye ile elemeli dört günlük sınav bittikten sonra aralarında geçen konuşmayı şöyle anlatıyor Erdiñ:

“Birkaç gündür bize orijinal hikâyeler anlattın,” dedi.

“Orijinal mi bilmem,” dedim. “Ben sadece yaşadıklarımı, gördüklerimi, özentisiz, eksiksiz ve katkısız anlatmağa çalıştım.”

“Şunları biçimine getirip bir de yazsana.”

“Kalemim de dilim kadar dönseydi kolaydı.”

“Bir dene.”

* “Şadırvan: 1949–1949, 35 sayı, edebiyat–fikir dergisi, haftalık, İstanbul, Behçed Kemal Çağlar.”; M. Orhan Bayrak, *Türkiye’de Gazeteler ve Dergiler (1831–1993)*, İstanbul Nisan 1994, Küll Yayınları, s. 128.

“Denedim. Tutmuyor. Herkes kaşık yapar ama, sapını Sabahattin Ali gibi ortaya getirmek zor. Söz gelişi onun her hikâyesi bir ‘Sulfata’. Sonra...”

“Tanır mısın onu?”

“Kitaplarıyla. Kendisini görmedim.”

Dilmaç elimi kavrayıverdi:

“Benim S. Ali” dedi. Bundan sonra beraber yazarız. Ben konservatuar’da Profesör Ebert’in asistanıyım. Ankara’ya gelince, hemen beni ara.”*

Ankara Konservatuarı Tiyatro Bölümü’nde öğrenime başlayan Erdinç, yazdığı öyküleri Sabahattin Ali’ye okutup görüşlerini alıyor. *Acı Lokma*’da yazdıklarına bakılırsa sonuç pek de iç açıcı değildir:

... Tuttum, bir zamanlar tütün parasıyla aldığımızı evi yıkanları yeren bir hikâye yazmayı denedim. Bitirince Sabahattin Ali’ye götürdüm.

“Şuna bakar mısın usta, biçimine getirebilmiş miyim?”

Ertesi gün o da bir biçimine getirip kulağımı büktü:

“Konu kötü değil ama, sen ilerde tekrar yazmak üzere, bu hikâyeyi yırt.”

İkinci hikâyemi sundum. Saatçi Ali Efendinin fesi üstüne.

“Koy bunu yastığının altına da biraz yatsın, demlensin...”

“Biraz dediğin ne kadar usta?”

“Bir yıl.”

Hiç unutmam, üçüncü hikâyemi üç kere yazdırdı bana. Yine beğenmedi. Bir de öğüt verdi:

“(...) Hikâyenin biçiminde istersen dülger gibi kaba çalış, ille özünde oymacılık yap, kuyumcu ol...”

Ben kuyumcu olamadım ama, kısa zamanda hikâye yazıp yırtmanın bayağı ustası oldum. O yıl bana yalnız iki hikâyeye yırttırmadı. Biri okul müdürümüz, biri de Prof. Ebert üstüne.**

* Fahri Erdinç, *Acı Lokma*, s. 218–219.

** Agy, s. 222.